

11. oktober 2024

5.1.0
En stærk lærerprofession

Baggrundsnotat - en stærk lærerprofession

En stærk lærerprofession under pres

Inden for professionsforskningen er der bred enighed om, at det er vanskeligt at definere begrebet *profession* meget præcist, da det ofte vil knytte sig an til en særlig fagspecifik kontekst. Man kan dog generelt sige, at en profession typisk betegner ”en gruppe mennesker med en særlig kunnen, som er baseret på videnskab og faglig indsigt.” ([Blok Johansen og Thorhauge, 2020](#)). Den danske professionsforsker Per Fibæk Laursen har sagt, at ”professioner, sammenlignet med alternativer måder at organisere samfundets ekspertise på, repræsenterer noget værdifuldt” ([Fibæk Laursen, 2004](#)). Fibæk argumenterer for, at denne positive oprindelige begrundelse for opkomsten af professioner stadig er gældende i disse år.

Lærerprofessionen, som repræsenterer noget værdifuldt for samfundet, kan siges at være kendetegnet ved at have fået overdraget legitim myndighed til at:

- varetage undervisning af høj kvalitet, der bygger på solid viden.
- tage ansvar for at virkeliggøre samfundets værdier, jf. folkeskolens formål.
- tage ansvar for løsning af individuelle og fælles opgaver på skolerne.
- medvirke aktivt til lærerstuderendes uddannelse og nye læreres introduktion til faget.

Per Fibæk Laursen og andre danske professionsforskere har over en årrække beskrevet det pres, som bl.a. lærerprofessionen har oplevet de seneste 25-30 år med ’moderniseringen’ af den offentlige sektor og det tiltagende fokus på målstyring inden for den såkaldte New Public Management diskurs. Med indførelsen af disse styringsrationaler, hvor mål og resultatkrav i vid udstrækning defineres ovenfra, så reduceres den professionelle råderum og autonomi i udøvelsen af den professionelle praksis, hvilket på sigt vil underminere professionens eksistensberettigelse og legitimitet.

Et gennemgående tema på foreningens nyligt afholdte regionale Skoleforum møder har netop været at diskutere, hvordan udviklingen i ’styringsdiskurser’ og den samfundsmæssige udvikling har påvirket lærerprofessionen og lærerrollen i skolen i dag. De indbudte oplægsholdere på Skoleforum møderne (Stefan Hermann, Lene Tanggaard, Alexander Von Oettingen og Svend Brinkmann) har alle i deres analyse fremhævet betydningen og de negative effekter af målstyringen for folkeskolen og lærerprofessionen.

Samtidigt har de alle også (med lidt forskellige vinkler) pointeret, at presset fra målstyringsdiskursen, som opstod i 00’erne og 10’erne de seneste år er blevet suppleret af et nyt pres, som afspejler nyere dominerende samfundsmæssige tendenser. Nemlig tendenserne til øget individualisering, styrket fokus på ’mit barns’ trivsel samt en tendens til, at nogle forældre tilgår skolen med en mere ’kundeorienteret’ tilgang end før. F.eks. siger professor Lene Tanggaard, at ’det dominerende fokus og sprog for læring og trivsel i skolen har fortrængt didaktikken og pædagogikken’.

Disse tendenser påvirker samfundets syn på skolens formål og dermed også synet på lærerprofessionen og lærerrollen. Oplægsholderne har i den forbindelse alle argumenteret for behovet for, at vi husker hinanden på skolens formål som beskrevet i det gældende lovgrundlag, herunder folkeskolens formålsparagraf. Deres argument er, at et styrket fokus på folkeskolens nedfældede og gældende formål vil kunne understøtte lærerrollen og dreje samfundets syn på lærerprofessionen i en mere positiv retning. Samtidigt skal lærerprofessionen i højere grad end i dag 'turde' at tale om lærernes faglighed, skolens formål, fagenes indhold, dannelse, didaktik og pædagogik.

Anerkendelse af lærerprofessionens værdi for samfundet

OECD lavede i 2020 en undersøgelse af lærernes opfattelse af *samfundets anerkendelse af lærerprofessionen*. Undersøgelsen viste, at kun 31 pct. af lærerne i OECD-landene var enige i udsagnet om, at lærerprofessionen er værdsat i samfundet. Danmark lå under gennemsnittet med kun 21 pct. I nordisk kontekst lå Finland og Norge i den øvre halvdel, mens Sverige sammen med Danmark lå i den nedre halvdel ([OECD, 2020](#)).

Oplevelsen er manglende samfundsmæssig anerkendelse kan siges at stå i kontrast til, at vi ved, at dygtige lærere kan gøre en stor forskel for eleverne i skolen og derved for samfundet. Det Økonomiske Råd har påvist det såkaldte lærerbidrag i form af elevernes faglige udbytte af at blive undervist af en dygtig lærer. DØR's analyse har således påvist den positive effekt af at blive undervist af en læreruddannet lærer fremfor en lærer uden læreruddannelse ([DØRS, 2022](#)).

En nylig gennemført undersøgelse fra EVA indikerer, at det har en negativ effekt på elevernes trivsel at blive undervist af en ikke-læreruddannet lærer ([EVA, 2024](#)). Samme indikationer ses i en anden større dansk undersøgelse, hvor der i forhold til elevernes trivsel identificeres en negativ sammenhæng ved undervisning af ikke-læreruddannede lærere sammenlignet med læreruddannede lærere ([Kraka & Deloitte, 2023](#)).

Andre undersøgelser, bl.a. et større litteraturstudie fra 2020 ([Analyse og Tal, 2020](#)), peger endvidere på, at lærerens kvalifikationer er afgørende for elevernes udbytte af undervisningen, samt at lærerens opgave er kompleks og stiller krav om mestring af både fagdidaktisk kompetence, relationskompetence og klasserumsledelse.

Lærerprofessionens vidensgrundlag

Der er i professionsforskningen enighed om væsentligheden i, at en stærk profession skal stå på et solidt vidensgrundlag. Det gælder for lærerprofessionens vedkommende i form af både en solid grunduddannelse samt muligheden for efteruddannelse og kompetenceudvikling gennem et langt lærerliv.

Den nyligt reformerede læreruddannelse, indeholder høje ambitioner om både styrket faglighed og styrket forberedelse til lærerjobbet gennem mere og bedre praktik i uddannelsen. Et centralt element i den nye læreruddannelse er, at skolen i højere grad end før gennem praktikken skal varetage rollen som 'meduddanner' af de lærerstuderende. I en professionsoptik er det et væsentligt nybrud, som understøtter ambitionen om, at også lærerprofessionen skal være en profession, som medvirker aktivt i uddannelsen af næste generation af professionens udøvere.

Tilgang og frafald i lærerprofessionen

Tilgangen til læreruddannelsen har dog været vigende over en årrække og ligger nu på det laveste niveau i mange år (i 2024 ca. 2200 optagne). En nyere EVA-undersøgelse ([EVA, 2023](#)) viser, at en stor del (48 pct.) af de studiesøgende unge, som har overvejet en læreruddannelse men ender med at vælge den fra, begrundes

fravalget med, at de mener, at arbejdsvilkårene som lærer ikke er gode nok. Omvendt viser undersøgelsen også, at det i høj grad er lærerarbejdet, der trækker, når de unge overvejer en læreruddannelse – det er i høj grad meningen i arbejdet og det at kunne gøre en forskel, som tillægges værdi.

Af de årligt optagne studerende i læreruddannelsen falder ca. 35 pct. fra i løbet af uddannelsen. Derudover er det kun godt halvdelen af de 65 pct. tilbageværende dimittender, som tager job i folkeskolen efter endt læreruddannelse. En andel, som har været nedadgående de senere år og nu ligger på det laveste niveau i over 20 år.

Af de nyuddannede lærere, som ansættes i folkeskolen, forlader en betydelig del deres lærerjob inden for få år. En nylig undersøgelse viser, at knap 20 pct. af dem har forladt folkeskolen inden for tre år og 25 pct. inden for fem år. Kun knap halvdelen af de nyuddannede lærere, der forlader folkeskolen, forbliver i professionen. Af dem, der bliver i professionen, søger størstedelen til privat grundskole ([Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 2024](#)). Foreningens egen seneste medlemsundersøgelse på området viser, at 47 procent af lærerne under 30 år inden for det seneste år har overvejet at forlade faget ([DLF, 2024](#)).

Det er ikke kun unge, nyuddannede lærere, som forlader professionen. Der er også en del erfarne lærere midt i arbejdslivet, som vælger at forlade lærerjobbet. En undersøgelse fra 2019 viste, at blandt lærere i folkeskolen i aldersgruppen 40-59 år havde ca. 6 pct. forladt folkeskolen det seneste år svarende til ca. 1.400 lærere ([KL/Momentum 2019](#)).

En nylig international OECD-undersøgelse ([OECD, 2024](#)) viser, at Danmark er absolut topscorer på andelen af læreruddannede, som forlader professionen til fordel for andet erhverv. Hvert år forlader ca. 10 pct. af lærerne i Danmark professionen af anden årsag end pensionering. De lærere, der bliver i professionen, men fx skifter fra folkeskole til privatskole, indgår ikke i de 10 pct.

I Danmark arbejder nu ca. 28.000 læreruddannede uden for folkeskolen, heraf ca. 17.000 helt uden for grundskolen ([Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 2021](#)). OECD understreger i deres nylige undersøgelse, at frafaldet af læreruddannede i professionen er en alvorlig udfordring med substantielle implikationer for uddannelsesmæssig kvalitet og stabilitet.

Manglen på uddannede lærere og konsekvenser for professionen og samfundet

Også FN peger på alvoren i frafaldet af uddannede lærer på et globalt plan. I forbindelse med FN's generalsekretærs nedsatte High-Level Panel on the Teaching Profession og panelets nyligt udkomne rapport ([FN, 2024](#)), skriver FN's generalsekretær Antonio Guterres: *“Teachers are central to nurturing every country’s greatest resource: the minds of its people. Our world has entered a period of dramatic change — a period of climate crisis, digital revolution and rising inequalities. Now more than ever, people need the high quality and relevant skills and knowledge that only well-resourced, accessible and transformed education systems can provide. Above all, they need the very best teachers possible“.*

FN-rapporten understreger i forlængelse heraf ”an urgent call for action” for at imødegå en vedholdende og stigende lærermangel i hele verden. Ifølge rapporten forværres udviklingen med lærermangel af den fortsatte nedslidning af lærere, brugen af ikke-læreruddannede personale, mangel på faglig udvikling og støtte samt utilstrækkelige rammer og vilkår for at lykkes med ikke mindst inklusionsopgaven. Denne udvikling driver ifølge panelet både lærere og potentielle nye lærere væk fra lærerprofessionen.

Frafaldet af læreruddannede lærere i professionen har betydet en stigende andel af ikke-læreruddannede læreransatte i folkeskolen. [Arbejderbevægelsens Erhvervsråds](#)

[analyse fra 2021](#) viser for Danmarks vedkommende en tiltagende andel på knap hver femte lærer i folkeskolen uden læreruddannelse. OECD's nylige analyse på området ([OECD, 2024](#)) viser, at Danmark indkasserer en kedelig topscore som absolut højest i andelen er ikke-læreruddannede læreransatte i den offentlige grundskole efterfulgt af Sverige. I ca. 2/3 af landene, der indgår i analysen, er der kun meget få ikke-læreruddannede på skolerne.

I foreningens nylige medlemsundersøgelse belyses konsekvenser af de stadig flere ikke-læreruddannede ansatte i skolen ([DLF, 2024](#)). Medlemmerne peger næsten entydigt på, at konsekvensen af, at eleverne i stigende omfang undervises af ikke-læreruddannede lærere er, at det går ud over kvaliteten i undervisningen og som følge deraf elevernes trivsel og faglige udvikling. Medlemmernes vurdering stemmer således i høj grad overens med den eksisterende forskningsviden om værdien af læreruddannede lærere i skolen.

Kollegial sammenhængskraft og professionsforpligtigelse

I samme medlemsundersøgelse peges derudover på konsekvenserne af flere ikke-læreruddannede kollegaer for det samlede lærerkollegium. Især fremhæves det, at færre læreruddannede kollegaer forringer mulighederne for kollegial faglig sparring og udvikling, som alt andet lige kan siges at medvirke til at svække lærerprofessionens *kollegiale sammenhængskraft*.

Den kollegiale sammenhængskraft er også i fokus i foreningens eget arbejde med at afdække skolernes såkaldte *professionelle kapital*, som udover tilstrækkelige økonomiske ressourcer omfatter kapaciteten til at samarbejde, omfanget af skolens samlede fagprofessionelle viden og kompetencer samt evnen til at træffe kompetente beslutninger i komplekse situationer. Teorien om professionel kapital antager, at medarbejdere på skoler med høj professionel kapital har større engagement og arbejdsglæde, mindre stress og udbrændthed med deraf følgende positive effekter på undervisningens kvalitet og elevernes læring. Erfaringerne fra foreningens arbejde med professionel kapital viser det samme, og en måde at styrke lærerprofessionen er derfor at have fokus på samarbejdet om kerneopgaven.

Et centralt omdrejningspunkt i foreningens *professionsideal* er netop, at grundlaget for den enkelte lærers faglige udvikling og autonomi er en løbende refleksion og kollegial diskussion af undervisningen og lærergerningen. Nyere dansk forskning på dette område viser, at lærere i dag sammenlignet med for 15 år siden udviser mindre optagethed overfor den kollegiale faglige udveksling og dialog, det som kan kaldes den individuelle professionsforpligtigelse ([Lundberg Hansen og Bøgh Andersen, 2023](#)).

På de regionale Skoleforum møder pointerede alle fire oplægsholdere netop behovet for, at lærerprofessionen og foreningen fremmer den kollegiale og professionelle dialog om lærergerningen og den gode undervisning, hvor *undervisning skal forstås bredt* som de processer, hvor lærerne underviser eleverne i fagene, danner dem og gennem undervisningen skaber gode relationer og fællesskaber i skolen.

En stærkere dialog herom både indadtil og udadtil vil kunne bidrage til, at professionen fremstår mere tydelig overfor omverdenen i forhold til lærernes faglige indsigt, erfaring og kompetencer. Derigennem vil der kunne ske en styrkelse af lærerens professionelle legitimitet og samfundets anerkendelse af lærerprofessionen.